

Slovenski Pravniki.

Leto XIX.

V Ljubljani, 15. junija 1903.

Štev. 6.

O bistvu tožbe za dedščino.

Razlikovati je treba tožbo za dedščino (Erbschaftsklage) od drugih tožeb, ki se nanašajo tudi na zapuščinsko premoženje. Tako je različna od tožbe za dedščino tožba zastran razdelitve dedščine (Erbteilungsklage), potem tožba o dednem pravu (Erbrechtsklage) ali tožba za volilo (Vermachtmissklage). Le-ta zadnja vsebuje že določen obligatoren zahtevek napram zapuščini ali dediču. — Tudi tožba zastran razdelitve dedščine že ima gotovo podlago iz dognane zapuščinske razprave; deleži posameznih dedičev so že določeni, na pr. od petih dedičev dobi posameznik idealno petinko cele zapuščine, in povod navedeni tožbi je le način, kako se naj posamezni kosi zapuščine med upravičence razdele. Delitev zapuščinskega premoženja je mogoča bodi si pred prisojilom ali po njem, kakor to urejajo določila §-ov 165—171 ces. pat. z dne 9. avgusta 1854 št. 208 drž. zak.; zapuščinsko oblastvo ima le tedaj, kedar dediči glede razdelitve niso sporazumni, dolžnost, da udeležence zavrne na pravično pot, in tedaj je dan položaj za vložitev tožbe na razdelitev dedščine. — Tudi tožba o dednem pravu se že vrši v teku zapuščinske razprave, pred prisojilom; podlaga za takšno tožbo je dana, ako se še ne ve, komu se naj zapuščina prisodi, ker še osebe upravičenih dedičev niso gotove, ker njih dedna pravica ni še dognana, marveč je še sporna. Rešitev tacih sporov urejajo določila §-ov 125—127 navedenega ces. pat.; povod takim tožbam bo dejstvo, da različne osebe iz raznih, nasprotujočih si naslovov zahtevajo gotove pravice do zapuščine. —

Čisto kaj drugega je pa tožba za dedščino (Erbschaftsklage). Četudi se s prisojilom domakne zapuščina, še ni izključena ugotovitev dedinskih zahtevkov do zapuščinskega premoženja, kajti prisojilo ni konstitutivne, nego le deklarativne moči; ako se pa nasproti s prisojilom izkazanemu in legitimova-

nemu dediču hoče uveljaviti pravico do zapuščine, treba je v to tožbo na pripoznanje in izročitev zahtevane dedščine, oziroma zahtevanega deleža na njej. Ta tožba je liki »hereditatis petitio« v rimskem pravu in §-a 823 in 824 obč. drž. zak. jo nazivata »tožbo za dedščino«.

Proti komu se naj vloži ta tožba? Glasom besedila obč. drž. zakonika bodi toženec tist, kateri je dedščino po prisojilu že v posest dobil, in se torej meni, da poseduje toženec dedščino liki dedič (»pro herede«). Seveda veljajo tudi tukaj določila §-ov 377 in 378 o. d. z., vsled kojih mora oni, ki trdi, da poseduje dedščino, ne da bi jo v istini imel, tožitelju vso škodo povrniti, ker je istega v zмотo pripravil; isto tako je zavezan oni, ki je dedščino že posedoval, a jo po dostavljeni mu tožbi popustil, njo tožitelju na svoje stroške nazaj spraviti ali izvanredno vrednost povrniti, razun če tožitelj le taktičnega imetelja hoče pozvati s tožbo. Tudi kupca dedščine, naj si je v dobri ali slabi veri, je moči z napominano tožbo pozvati, kajti on po §-u 1278 o. d. z. ne zadobi samo pravic, ampak tudi vse dolžnosti prodajalca kakor dediča in je torej zavezan tožitelju, ki v sporu za dedščino zmaga, dedščino izročiti bodi si popolnoma ali deloma. § 1283 o. d. z. izrecno določa, da jamči prodajalec za resničnost svoje dedne pravice, kakor jo je napovedal, in to določilo bi ne imelo zmisla, ako tožba za dedščino napram nje kupcu ne bi bila dopustna; temu ne nasprotuje besedilo §-a 824 o. d. z. in fine, katero se nanaša zgol na medčasno pridobljene dedinske kose, nikakor pa ne na pridobljeno dedščino kakor celoto. Taka tožba je pa nepogojno takrat izključena, ako toženec le poseduje posamezne kose iz dedščine vsled singularnega pravnega naslova; glede tacih kosov je le mogoče nastopiti z lastninsko tožbo. Mogoče pa je vsekakor, tožbo za dedščino naperiti proti fiscusu ali drugim osebam, koji so zapuščino, češ, da je kadukna, v posest vzeli.

V utemeljevanje tožbe za dedščino je potrebno, *a)* da se izkaže smrt zapustnikova *b)* da dokaže tožitelj pravni naslov, iz katerega on sam dedščino zahteva (bodi si vsled pogodbe, oporoke ali sorodstva t. j. zakona) in *c)* da dokaže, da njegova dedna pravica izključuje nasprotnikovo bodi si popolnoma ali deloma; nikakor pa ni potrebno, da je tožitelj dedščino

O bistvu tožbe za dedščino.

že nastopil, kajti s tem, da se tožba za dedščino naperi, je že njegova volja razvidna, da hoče dedno pravico pridobiti. Ako bi torej tožitelj kot intestatni dedič napram oporočnemu dediču nastopil, ne bi zadostovalo, da izkaže samo svoje sorodstvo z zapustnikom, marveč moral bi tudi dokazati, da imenovani dedič ni sposoben dedovati ali da oporoka ni veljavna, ki govori na korist toženčeve vsled njene pristnosti in zunanje pravilnosti; treba je namreč dokaza, da pomanjkljivosti, na katere se zatrjana neveljavnost oporoke upira, zares obstojč; glede pristnosti pridejo sedaj v poštev določila §-ov 312, 314 in 315 civ. pr. r.

Petit tožbe meri pred vsem na to, da se tožitelja pripozna za edinega dediča ali za sodediča, in da se mu izroči dedščina cela ali po delu, ki mu gre, da se torej dedščina odstopi ali primerno razdeli, kakor se čita v §-u 823 o. d. z. Sodniku je v svoji razsodbi najpopreje dognati in pripoznati, da obstoji edino od tožitelja zahtevana dedna pravica ali delna takšna pravica, dalje pa še, da je toženec zavezan izročiti bodi celo zapuščino ali nje idealni del.

Kako pa vpliva navedena tožba na razmere, ki so se ustanovile po prisojilu zapuščine napram tretjim osebam? Ali tožba takšne razmere uniči ali predrugači? Tako nastane vprašanje, ali se oživi pravica, ločiti imovino, koju določuje § 812 o. d. z. za upnike dedščine, za volilojemnike in nujne dediče? Nekateri pravniki so to vprašanje potrdili, vendar po nepravem. Opirajo svoje mnenje na to, da se vsled tožbe za dedščino že izdano prisojilo uniči in da je potreba še enkrat zapuščinsko razpravo pričeti. Veljavni zakon in sicer § 180 ces. pat. z dne 9. avgusta 1854 št. 208 d. z. pa odločno zahteva, da je oporoko, ako se najde še le po izdanem prisojilu, sicer zapuščinskim oblastvom predložiti, ondu razglasiti in pri spisih ohraniti, da pa vendar nove razprave o zapuščini ni več, nego morajo one osebe, ki iz navedene listine kaj pravice zahtevajo, svoje pravice uveljavljati nasproti posestniku dedščine potom redne pravde in se torej prisojilo formalno več ne razveljavi. Dvomno ni, da sredstvo §-a 812 o. d. z. nima mesta izven zapuščinske razprave; v teku pravde pridejo le v poštev ona sredstva, koja so mogoča po civilnopravnih zakonih.

Nadalnje vprašanje je: kako se spreminja jamstvo iz §-a 550 o. d. z. glede solidarne zaveze za dolgove in druga zapuščinska bremena? Gotovo je, da od posesti odstopivši posestnik dedščine, ako se mu cela zapuščina odvzame, nikomur nič ne jamči, in to tudi ne več, če se je prvotno pri zapuščinski razpravi celo nepogojno dedičem prijavil; tudi nepogojno izjavljenje dedičem provzroči jamstvo edino le iz razmerja dediča; če torej vsled obsodbe nisem več dedič, tudi ni, da bi iz tega ozira komu kaj jamčil. — Ako pa se tožencu v naši pravdi samo en del dedne pravice odvzame, preneha njegovo jamstvo za slučaj pogojne prijave dedičem le deloma in sicer po razmerju odvzete mu pravice; ako pa se je nepogojno dedičem prijavil, se jamstvo nič ne spremeni, ker tudi celo že po izdanem prisojilu jamčijo dediči, ki so se nepogojno za dediče prijavili, v zmislu §-a 820 o. d. z. drug za drugega in vsi za posameznega. Samo po sebi pa je umevno, da preide vse jamstvo na zmagovitega tožitelja, ako se njemu, kakor edinemu dediču cela zapuščina pripozna, a pro rata v razmerju priborjenega deleža, ako zmaga samo z deležem cele zapuščine; ni več potrebna dedna prijava, prav za prav je ista nedopustna, kajti ta prijava spada v krog zapuščinske razprave in je del iste, dočim odpade vse enakovrstno razpravljanje in tudi ni več dopustno, ako je že zapuščina prisojena bila. — Zmagoviti tožitelj jamči zgolj radi tega, ker se mu preda zapuščina, z dolgovi in legati že obremenjena, bodi si popolnoma ali deloma in je torej ipso facto zavezan prevzeti vsa, zapuščine držeča se bremena! Ni zakonitega razloga najti, da bi tožitelj jamčil za ta bremena iz lastnega premoženja, razen že omenjenega slučaja, da v pravdi za dedščino zmagovita stranka ostane v obvezi uže vsled nepogojne dedne prijave, kojo je podala tekom zapuščinske razprave (§ 800 in 801 o. d. z.).

Jako zanimivo in kočljivo je vprašanje o zavezi toženčevi, kaj naj povrne, »restituira« iz per nefas mu prisojene zapuščine? On mora vse to, kar je kakor dedič sprejel in kar še sam poseduje, (seveda popolnoma ali deloma) nazaj dati. Važno pa je vprašanje, ali on jamči tudi za to, kar je iz zapuščinske mase v nič prišlo (se poškodovalo, povžilo in uničilo)

ali kar se je prodalo? Pri tem je vsled analogije §-a 335 o. d. z. razlikovati, ali se nahaja dedič v dobri ali slabi veri. — Nepošten posestnik je zavezan vso škodo povrniti, koja je nastala vsled njegove posesti, torej mora, ako so se zapuščinski predmeti vsled njegove krivde uničili ali pokazili, vrednost povrniti (§ 335 in 1323 o. d. z.) in celo vrednost posebne priljubljenosti (§ 335 in 1331 *ibid.*), ako je prišel v posest dedščine po dejanju, v kazenskem zakonu prepovedanem. Za naključje pa jamči v toliko, kolikor bi ona stvari pri tožitelju ne bila zadela. Ako so se stvari iz mase prodale, je istotako nepošten posestnik dolžan trpeti, da se prodana stvar od njega nazaj zahteva in da isto povrne; ako pa to ni več mogoče, mora vrednost povrniti; da zavezan je, ako je dobljeno plačilo bilo višje, nego znese navadna vrednost stvari, celo povrniti ta prebitek (§ 335 o. d. z.). Drugače pa, ako je ravnal posestnik dedščine v dobri veri; v tem slučaju on glasom §-a 329 o. d. z. ni več odgovoren za to, če se je stvar pokvarila ali celo popolnoma zavžila ali uničila, še manj pa jamči za naključje. Upoštevati je vendar tu določilo §-a 338 o. d. z., da namreč tudi pošten posestnik od časa mu dostavljene tožbe celo jamči za naključje, katero se pri tožitelju ne bi bilo pripetilo, ako je zavlekel izročitev stvari po nagrajivi pravdi.

• Prepirno pa je vprašanje, ali je zavezan pošten posestnik samo tiste dedinske stvari izročiti, katere še »in natura« poseduje, ali tudi skupila za že prodane imovinske kose ali drugače zamenjane stvari? Po rimskem pravu je jasno, da tudi dobro vero imajoči posestnik nobenega dobička iz te posesti ne sme pridržati, nego je zavezan toliko nazaj dati, za kolikor se je obogatil. To mnenje bo tudi pravilno za našo avstrijsko civilno pravo; povdarjati je namreč pred vsem, da bi pravica zelo onemogla, ako bi človek le bil za to odgovoren, kar je sprejel, ako bi se ne smelo podedovane stvari prodati ali zamenjati. Posebno dandanes je vse pregibljivo in ni moči prepričati tega stalnega gibanja in spremenitve materije; mi torej pritrjujemo načelu, da se iz posesti takšnega dediča, ki je dolžan vsled tožbe dedščine popolnoma ali deloma izročiti tretjemu, vse to vzame, za kar bi se obogatil. — Na to tolmačenje

meri zakon sam v §-ih 947 in 952 ter v §-u 824 o. d. z.; celo zadnji § govori o poštemem kakor nepoštemem posestniku dedščine, vendar pa razpravlja samo o zahtevi glede' že sprejetih pridelkov in o povrnitvi stroškov, ki jih je toženec na zapuščino obrnil, dočim ničesar ne omeni o povračilu škode vsled razprodaje posameznih kosov od dedščine, kar vendar jasno kaže, da posestnik dedščine v tem oziru ni enako obvezan, kakor tist, ki pošteno poseduje drugo posamezno stvar.

V tem pogledu ni mogoče pritrđiti mnenju Unger-ja, ki razlikuje, ali se je nabavila nova stvar za dedščino in je v njenem interesu, ali iz drugega premoženja posestnika dedščine in za lastne njegove namene. Kako pa bi naj človek varoval, da se podedovani predmet ne zamenja z drugim, in ali že naj vsak »bona fide« posestnik zgodaj na to misli, da mu čez leta »hereditatis petitor« utegne izmakniti kaj iz dedščine? V tem ni najti prave logike! Pridemo torej do zaključka: da posestnik dedščine, naj si je tudi pošten, nima pravice si kakšen dobiček iz svoje posesti pridržati, marveč da je zavezan vse nazaj dati, s čemur bi se še sicer obogatil. Podlaga za takšen preračun bo seveda sodni inventar, oziroma na mestu prisege storjena napoved zapuščinskega premoženja, eventualno pride v poštev člen 42 uvod. zakona k c. pr. r.

Radi pridelkov in stroškov je uporabljati ona načela, ki veljajo za rešitev vprašanja pri pošteni in nepošteni posesti (§-i 330—335 o. d. z.). Ni lahko razsojevati, koga je smatrati poštenim ali nepoštenim posestnikom dedščine? Nikakor se ne more reči, da pripade dedščina popolnoma ali deloma onemu, kojemu pristoja močnejši ali enako močni dedni naslov (§ 326 o. d. z.). Saj je še le treba ta naslov uveljaviti in sodišče ga tudi mora pripoznati (§ 799 in 819 o. d. z.).

Nepošteni posestnik bo vsekakor le tist, ki bodi si sam nagoljufiv način dedni naslov proizvede, na pr. ponarejen testament, ali ki je družega, kojemu je pristojal enak ali močnejši dedni naslov, nalašč (hudobno) odvrnil, uveljaviti ga (n. pr. testament uničiti).

Ni pa krivo tolmačiti konečnih besed §-a 824 o. d. z., ki služijo eminentno praktičnim razmeram in varujejo pravo gibanje v vsakdanjem prometu, namreč, da tretja oseba, ki

pošteno poseduje, nikomur ni odgovorna za medčasno pridobljene dedščinske kose! V tem oziru velja načelo, da je smatrati nasproti vsakemu tretjemu, ki ne pozna pravega razmerja in torej v dobri veri živi, onega za pravega dediča, ki se izkaže za dediča na podlagi sodnega prisojila.

Ako končno primerjamo besedilo §-a 824 z onim v §-u 367 o. d. z., takoj razvidimo, da obsega § 824 več stvari, ker se nanaša tudi na nepremične stvari; sicer § 824 o. d. z. le govori o prenosu lastnine posameznih zapuščinskih predmetov, vendar ni storjena izjema ter z ozirom na § 456 o. d. z. ni dvomno, da se določila § 824 o. d. z. tudi raztezajo na pridobitev zastavne in služnostne pravice, spadajoče v zapuščinsko premoženje, in je čisto utemeljeno, da mora zmagujoči lastnik dedščine spoštovati in priznavati vse v dobri veri po prisojeni zapuščini pridobljene zastavne in služnostne pravice, tako glede premičnin, kakor nepremičnin. Po tem je tudi jasno, da ostanejo v moči ona sredstva, kojih so se posluževali upniki dediča glede dedščine v zmislu §-a 822 o. d. z.

Omenjam naj še, da je judikatura o predmetni tožbi jako skromna; saj je umevno, da se tožbe za dedščino ne rodijo vsaki dan, ko večinoma zakoniti dediči ali testamentarni dediči brez spora pridejo v posest in last dedščine. Radi teh skromnih judikatov tudi marsikatero, gori napominano sporno vprašanje ni avtentično rešeno; to pa je bil tudi povod razmotravanju v tem članku zaradi že samo ob sebi jako interesantnega predmeta.

K. W.